

Projekt roczny 2014/2015:

"Cesarze, Biskupi, Książęta - Dolna Saksonia w średniowieczu"

/materiały dydaktyczne/

Maciej Strzelczyk

GOSLAR "CESARSKI"

Pierwsze znane dokumenty potwierdzające lokalizację miasta pochodzą z 1005 roku. Cesarz Henryk II podarował wtedy klasztorowi Adalberta z Akwizgranu dziesięcinę z wszystkich dochodów miasta Goslar, Dortmund i Walcheren. W mieście, ze srebra pochodzącego z pobliskiej góry, około 990 roku były bite słynne denary/grosze Otto-Adelheid. Świadczy to o tym, że miejsce to miało już na przełomie tysiącleci ogromne znaczenie, przekraczające zwykle dla tamtych czasów znaczenie siedlisk ludzkich. Ówczesne elity, władcy wiedzieli zatem o wyjątkowym znaczeniu miejsca. Miejscowość dzieliła się na dwie części – górniczą i mieszkalną. Przedzielone były one rzeką Gose oraz dodatkowo przez kanał odprowadzający wodę z wyrobisk górniczych. Luka powstała w wyniku podziału miejscowości wypełniła się dopiero na początku XI wieku poprzez powstanie trzeciej części Goslaru tzw. Pfalzbezirk. W latach około 1005-1015 cesarz Henryk II nakazał wybudowanie Palatium obok kaplicy. W 1009 musiały już powstać pierwsze zabudowania gdyż w tym roku odbył się pierwszy Hoftag z udziałem biskupa z Paderborn. Goslar zawdzięcza swój niesamowity rozwój właśnie cesarzowi Henrykowi II. Na podstawie wyników wykopalisk wiemy, że w roku 1019 jakiś pałac był gotów. W nim właśnie odbył się wielki synod na którym pod przewodnictwem Cesarza debatowano o małżeństwach kapłanów i innych ważnych wówczas sprawach.

Kaiserpfalz

Spośród wszystkich zabytków architektury Goslaru, właśnie palatium ma ogromne znaczenie historyczne – była to siedziba cesarzy dynastii salickiej, która przez prawie sto lat kierowała losami Świętego Cesarstwa Niemieckiego, stąd zyskało sobie szacunek nawet katedry biskupiej Rzymu - Papieskiej arcybazyliki Najświętszego Zbawiciela, św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty na Lateranie. Matki i Głowy Wszystkich Kościołów Miasta i Świata. Nie bez przyczyny Lampert von Hersfeld – XI wieczny kronikarz, określił golarską rezydencję jako "Clarissimum regni domicilium" – najśłynniejsza siedziba rzeszy. Miejsce to, gdzie wzniesiono pałac upatrzone było już przez Ottona I, było jego celem, rzekomo w roku 937, rzecz jasna poprzez znajdujące się tam, w górze Rammelsberg pokłady cennego srebra. Zatem Villa regia Goslariae została umieszczona właśnie tam, z powodu dochodów a co za tym idzie korzyści, jakie oferował władcóm tamtejszy region. W dążeniu do oświetlania ciemności pochodzenia miasta Goslar z jego promiennym blaskiem imperialnej chwały należy sięgnąć do rdzennych kronikarzy. Zgodnie z ich przekazem, król Henryk I w roku 922 założył osadę kupiecką. Tutaj pojawia się postać mnicha z opactwa w Corvey o imieniu Widukind (zmarły w 973r.), który w swojej Historii Saksonii nie wspomina o Henryku I i jego czynie. Mnich przekazuje jednak, iż miasto ulokowano w 968, tuż obok góry Rammelsberg, z której wydobywano srebro. Widkund jako świadek tego czasu potwierdza, udowadnia istnienie miasta w czasie swego życia. Nie wykluczone jednak jest to, iż jakaś siedziba poprzednich władców się tam znajdowała, nie jest to jednak pewne, czy przed Henrykiem III, zatem za panowania Henryka II tak ważny obiekt się tam znajdował. Temat ten porusza U. Hoelscher, który uważa, iż Henryk III nakazał zburzyć niektóre zabudowania, w tym gospodarcze, dla wzniesienia okazałego palatium. Jeżeli znajdowała się tam wcześniej rezydencja, to w latach 1045-1050, Henryk III poczynił działania w celu rozbudowy założenia. Niezmiernie ważną postacią jest tutaj młody wówczas kleryk o imieniu Benon, dobrze już nam znany z referatu Tomasza. Wykazywał on wielkie zdolności i umiejętności w kwestiach architektury, jego dziełem z roku 1048 jest rzekomo plan budowli, i ogólna stylistyka. W literaturze określany jako Schwabische Baumeister. Benon, zanim został powołany na funkcję Biskupa Osnabruck, był jakby to nazwać, głównym duchownym dworu Henryka III. Było to ogromnie ważne miejsce o czym świadczy chociażby wizyta samego papieża Wiktora II w roku 1056. W 1065 roku miał miejsce pożar, po którym palatium szybko odbudowano. Najstarszy dokument mówiący o siedzibie dynastii salickiej pochodzi z 3 sierpnia 1082 roku. Goslar na przełomie XI i XII wieku to miejsce także kilku burzliwych

sporów, konfliktów, poprzez które, jak mówią przekazy z sejmu rzeszy (Hoftagu) z roku 1132 – „Ruit cum omnibus” – wszystko zostało zniszczone. Po tych wydarzeniach, nastąpiła szybka odbudowa ponieważ już w 1139 odbywały się pełne splendoru audyencje, m.in. goszczono w palatium księcia Bawarii. Także później los nie był szczęśliwy dla rezydencji, spór o inwestyturę Henryka IV z papieżem Grzegorzem VII, następnie konflikt z Hermanem z Salm – antykrólem Henryka IV, oraz spór o pałac księcia Saksonii – Henryka Lwa z cesarzem Fryderykiem I. 1206 rok niesie kolejne straszne spustoszenie Goslar’u, także Kaiserbezirk poprzez wojska Welfów. Centralną część zabudowań pełni salicki pałac. Dom cesarski o wymiarach ok. 54 m długości na ok. 18 m szerokości stanowi największą świecką budowlę swoich czasów. Przypuszczalnie, już budowla Henryka III była dwupiętrowa, jest to jednak tylko hipoteza, ponieważ budynek ten kilkakrotnie ulegał zniszczeniom, a późniejsze przebudowy wprowadzały zmiany. Kontynuując tezę budowi dwupiętrowej, górna sala była przeznaczona dla cesarza i jego świty (pomieszczenia prywatne), dolna zaś dla dworzan niższej rangi, gości, audyencji... Wejście do Wielkiej Sali, na parterze obiektu przeprowadzi przez romański z charakteru portal, o półokrągłym nadprożu. Portal zachował się do dziś pomiędzy dwoma przyporami. Masywne przypory, wzniesione na solidnych fundamentach mogły być elementem konstrukcyjnym dla balkonu wychodzącego poza główny obszar budynku, na pierwszym piętrze. Parter palatium w czasach salickich, tworzyło jedno sporych rozmiarów pomieszczenie. W nim drewniane słupy stanowiły element konstrukcyjny dla podtrzymania stropu. Światło do wnętrza budynku dostawało się poprzez wielkie okna. Z rekonstrukcji Hoelscher’a wynika, iż w dolnej kondygnacji znajdowały się biforia, w górnej zaś triforia. Okna były symetrycznie rozmieszczone względem osi na obu kondygnacjach, którą wyznaczał portal w centrum fasady. Jako że nie ma żadnych dowodów na obecność schodów na piętro wewnątrz budynku, Hoelscher zaproponował dostęp na górną kondygnację za pośrednictwem schodów przy południowej stronie, na które niestety również dowodów ani śladów nie ma. W północnej części, od wschodu budynek przedłużono. Przypuszcza się, iż tam znajdowały się ściśle prywatne pomieszczenia władców. Ma to związek z lokalizacją kościoła pw. Matki Bożej, w pobliżu północno-wschodniego narożnika rezydencji. Cesarską część mieszkalną z kościołem łączył zatem trakt komunikacyjny przechodzący przez niewielki dziedziniec. To jednak sam wiek XI, za panowania dynastii salickiej. Pałac cesarski w XII wieku, za panowania Hohenstaufów uległ zmianom. Sam portal z czasów salickich się nie zmienił, natomiast sam ganek, strefa balkonu zyskała nowy wygląd. Wnętrze w centralnej części zyskało arkady o trzech przęsłach, dzielące przestrzeń na dwa osobne skrzydła. Wzniesiono je na przedłużeniu wejścia do pałacu. Pomagały one podtrzymać strop, wcześniej

obecnym drewnianym słupom oraz nadbudowany masywny, wysoki szczyt, zwieńczony dwuspadowym dachem powyżej balkonu. Także okna uległy przekształceniu, wg. Hoelscher'a, w strefie parteru – poprzednie zastąpiono prostokątnymi, a okna piętra – triforia – zastąpione zostały oknami o czterech otworach. Górne pomieszczenie podzielono analogicznie do podziału parteru. Sufity części bocznych były niższe niż w centralnej części, których wysokość została ustalona przez wierzchołek dużego łuku na elewacji. Co ciekawe, w okresie panowania dynastii Hohenstaufów, a być może już w czasach salickich, palatium wyposażone było w system ogrzewania podłogowego. Takie luksusy, znane są z analogii już z X wieku – takie ogrzewanie było obecne w Saksonii, w królewskiej rezydencji w dzisiejszym Werlaburgdorfie. Część mieszkalna, jeżeli uległa zmianie, po wymianie właścicieli – użytkowników pałacu, to w niewielkim stopniu. Do południowej strony, na całej szerokości dobudowano tzw. łącznik, zachowany do dziś. Można się tamtędy, schodami przemieszczać pomiędzy poziomami obiektu. Na początku XIII wieku dobudowano do tej części osobne wejście, wyraźnie nawiązujące do całości, poprzez otwory okienne. Tzw. łącznik powstał dla komunikacji z kaplicą św. Ulryka (Ulrichskapelle), wzniesioną od południowej strony pałacowego założenia. W części „łącznika” znajdowały się także pomieszczenia mieszkalne, odpowiedniki tych po północnej stronie pałacu. Pierwotne fundamenty tej części są w dużej mierze zachowane. Od wschodu, dobudowa ta posiada otwartą galerię, do której pierwotny dostęp, jest dziś zamurowany, natomiast prowadzi tam klatka schodowa wzniesiona w XIX wieku. W 1253 r. miała miejsce ostatnia wizyta niemieckiego króla w palatium – Wilhelma Holenderskiego, wizyta ta doprowadziła do tego, iż Goslar przyłączył się do Hanzy. Wkrótce potem dwór zaczął podupadać. W 1289 pożar zniszczył wiele zabudowań, zburzono też młodsze budynki mieszkalne. W 1290 palatium przeszło w posiadanie miasta Goslar. Górna i dolna sala domu cesarskiego służyły jako pomieszczenie sądu miejskiego oraz sądu kraju Saksonii. Często jednak sale te były wykorzystywane jako składy i magazyny, np. w poł. XVI w. sale domu cesarskiego oraz pokoje starszego budynku mieszkalnego (część północna) służyły jako spichlerz zboża. Pałac w okresie późnego średniowiecza zyskał dzisiejszą formę jeśli można tak rzec, zważywszy na XIX-wieczne prace uświetniające. Parter został przesklepiony. Okna przekształcono, wprowadzono podział na trzy części. Budynek mieszkalny po stronie północnej został przebudowany, podniesiony. Jeszcze w drugiej połowie XV wieku, pałac musiał być w dobrym stanie, gdyż zapisy rady miejskiej wzmiankują o wizycie cesarza Fryderyka III, którego w rezydencji ugoszczono. Nie mniej jednak koniec wieku XVI to finał pięknej historii jakże wspaniałego palatium. Pruskie zniszczenia, przyniosły następstwa w postaci

licznych w cudzysłowie konserwacji. Nie dbano o to aby materiał współgrał z oryginałem, ściany udekorowano malowidłami malarza akademickiego H. Wislicenusa. W centralnym punkcie zamieszczono ogromny obraz Wilhelma I, oraz poczyniono liczne inne przeobrażenia w całym założeniu pałacowym Goslaru. Palatium cesarskie jest jednym z najznamienitszych zabytków historycznego miasta, które w 1992 zostało wpisane wraz z kopalnią w Rammelsbergu na listę dziedzictwa kulturowego UNESCO.

Ulrichskapelle

Kaplica Św. Ulryka pochodzi z I połowy XII wieku, i pierwotnie z pewnością była skomunikowana poprzez dziś zamurowaną galerię, o której wspomniałem wcześniej, jak również przez małych rozmiarów dziedziniec znajdujący się między kaplicą a łącznikiem. Kaplica to tzw. Doppelkirche (kościół podwójny), w części poniżej poziomu gruntu, znajduje się kaplica wzorem z bizantyjskich, na planie krzyża greckiego, na poziomie parteru zaś, kaplica jest w formie oktagonu z apsydą od wschodu. Piętro pierwsze kaplicy, przeznaczone było wyłącznie dla rodziny cesarza. W dolnej części kaplicy, na skrzyżowaniu ramion krzyża, znajduje się sarkofag z ozdobną płytą przedstawiającą naturalnej wielkości postać leżącego cesarza Henryka III. Głowa władcy spoczywa na poduszce, u jego stóp leży pies. W prawej ręce cesarz dzierży berło, a w lewej model kościoła. W sarkofagu znajduje się ośmiokątna, połączana kapsuła, w której spoczywa serce Henryka III, pochowane w Goslarze na prośbę cesarza. Ciało Henryka III znajduje się w grobowcu katedry w Spirze. Kaplica św. Ulryka była wykorzystywana od 1575 roku jako więzienie.

Lebenfraukirche

Wydaje się, iż z czasów panowania Konrada II (1025-1039), pochodzi pierwszy obiekt sakralny znajdujący się na tzw. Pfalzbezirk. Jest to kościół Matki Bożej. „W 1034 roku, na rozkaz cesarzowej Gizeli, rozpoczęto budowę nowego kościoła, w czasie ostatniego roku pełnienia funkcji biskupa przez Godeharda”. Kościół orientowany wzniesiono w pobliżu pałacu, na północny wschód. Wykopaliska Hoelscher'a wykazały, iż był to dwukondygnacyjny kościół, oraz wg. niemieckiej literatury określany jako doppelkapelle – dwóchórowa? Budowla oparta na planie kwadratu, z otwartą przestrzenią w części centralnej pomiędzy kondygnacjami. Od wschodu kościół wieńczy trzy apsydy w których zapewne stały ołtarze. Część zachodnia zwieńczona była dwoma okrągłymi wieżami między którymi zapewne był portal – prywatne wejście od strony palatium. Główne wejście do kościoła znajdowało się w południowej ścianie świątyni. Później zostało ono podkreślone, dostawiając

kruchę, a następnie włączając ją w całość bryły prowadząc mury obwodowe? – możliwe tutaj dziwne rzeczy wynikające z tłumaczenia. Po wzniesieniu palatium, wymurowano potężne, silne mury, które łączyły założenie świeckie z sakralnym tworząc pomiędzy dziedziniec. Hoelscher przypuszcza, iż tak potężne fundamenty mogły być podstawą dla wyższej budowli – zatem przejścia z prywatnych komnat cesarskich do wyższej kondygnacji kościoła. Kościół pw. Matki Bożej w XVII wieku był już ruiną, którą w latach 1672-1722 rozebrano do fundamentów. Kościół ten, jest a raczej był najstarszym przykładem romańskiej budowli dwukondygnacyjnej oraz dwuchórowej.

Kurienhaus

Już w czasach salickich w skład założenia pałacowego wchodziły budynki należące do klasztoru Szymona i Judy. Jednym z nich jest tzw. Kurienhaus. Klasztor z początku działał tylko na obszarze ówczesnego Landu, i tylko na służbę cesarską, później jednak został przekazany kościołowi powszechnemu. Kurienhaus mieścił się przy południowej krawędzi placu pałacowego i składał się z dwóch kompleksów budynków. Obiekty te zostały odkryte w XIX wieku oczywiście podczas prac wykopaliskowych. Obiekty te miały solidne fundamenty, niektóre były także podpiwniczone. Kuria ta, niegdyś będąca miejscem urzędowania duchownych klasztoru, później będąca siedzibą rycerską, jakby łączyła razem oba założenia - pałacowe i klasztorne i je wzajemnie uzupełniała.

Simon und Juda

Przeciwwągią dla zachodniej części zespołu – pałacu, miało być "ukochane" założenie cesarza Henryka III - klasztor Św. Szymona i Judy. W planach było także wybudowanie katedry. Ta część zespołu ucieleśniała jedność państwa i kościoła. Było to w końcu dla dla Cesarza wieków średnich wtedy oczywiste. Założenie klasztorne powstało mniej więcej w czasie przebudowy palatium, w połowie XI wieku. Kościół został poświęcony św. Szymonowi oraz św. Judzie 2 lipca 1051 r. przez arcybiskupa Kolonii - Hermana. W owym czasie bazylika była największą budowlą sakralną na wschód od Renu i stała się wzorem dla wielu budowniczych kościołów na terenie Niemiec północnych, np. katedry brunszwickiej. Świątynia ta służyła głównie dworskiej społeczności, spełniała potrzeby wyższych rangą. Kościelne obowiązki były ściśle związane ze zbawieniem bogatych władców, którym tamtejsi mnisi podlegali. Ważny był wzajemny stosunek położenia omawianego kościoła do pałacu. Rozplanowanie budowli tworzyło spory plac pomiędzy, na którym odbywały się ceremonie koronacyjne cesarzy a następnie święta z wydarzeniem tym związane. Kościół jako budowla z

XI wieku, był trójnawowy, z transeptem, chórem oraz dwiema bocznymi apsydami (trzema od wschodu), westwerkiem który wieńczyły dwie ośmiokątne wieże. Dolna część masywu zachodniego zamykała bardziej reprezentacyjny portal zachodni – został on zabudowany, włączony do wnętrza obiektu. Pod chórem znajdowała się krypta, a nad skrzyżowaniem nawy środkowej z transeptem trzecia wieża. W początku XIII wieku dobudowano do nawy północnej kruchtę. Jej ściana udekorowana jest dwoma rzędami niszy – w niszy środkowej rzędu górnego znajduje się figura Marii z dzieciątkiem Jezus otoczona przez postaci aniołów. Dolny rząd przedstawia (w kolejności od lewej do prawej): cesarza Henryka III, patronów katedry św. Szymona, św. Mateusza oraz św. Judy, a także figurę bliżej niezidentyfikowanego cesarza. Obecnie w przedsionku wystawiony jest tron cesarski. W świątyni tej znajdowało się wiele znaczących pamiątek wielkich czasów miasta Goslar – cesarstwa z czasów średniowiecza. Przed nawą poprzeczną, z prawej strony nawy głównej znajdował się wykonany z kamienia i metalu cesarski tron. Pod skrzyżowaniem naw, znajdowało się miejsce spoczynku Henryka III, na powierzchni była tam płyta nagrobna. Cesarz pochowany był w drewnianym, okazałym sarkofagu. W przedniej części chóru stał Krodoaltar (wykonany z brązu). Pokryte brązem oparcia tronu zdobią ornamenty pochodzące z II poł. XI w. Otaczające tron szafy z piaskowca, datowane na lata wcześniejsze, pokryte są dekoracjami przedstawiającymi romańskie figury zwierząt oraz nierealnych stworzeń. Tron służył już prawdopodobnie Henrykowi IV. Obok tronu Karola Wielkiego w Akwizgranie, jest to jedyny zachowany do dzisiaj tron rzymskiego cesarza średniowiecza. Tron został nabyty w latach 40. XIX w. przez księcia Karola Pruskiego, który wystawił go w stylizowanej na średniowiecze części pałacu Glienicke pod Poczdamem. Tron służył również cesarzowi Wilhelmowi I z dynastii Hohenzollernów w czasie otwarcia pierwszego posiedzenia niemieckiego Reichstagu 21 marca 1871. Na początku XIII wieku także dobudowano kaplice do naw bocznych. Wzniesiono także nowe prezbiterium oraz przy południowej stronie kościoła zabudowania klasztorne. Świątynia została rozebrana w XVIII wieku, popadła w ruinę. W początku XIX wieku miasto przez krótki czas należało do Prus, wtedy z inicjatywy rządu przeprowadzono prace restauratorskie. Następnie miasto Goslar zostało włączone do królestwa Hannoveru, i w latach 1818-1821 zdecydowano o pozostawieniu i wzmocnieniu ostatniej pozostałości po kościele św. Szymona i św. Judy – kruchtę wraz z północnym portalem. Całość budowli, jej kształt, zarys znamy na podstawie rysunków inżyniera budowlanego, pana Muhlenpfordt. Wszystkie największe kościoły miasta: kościół św. Judy i św. Szymona oraz marktkirche zostały zniszczone.

Benediktiner Nonnen Klosters Neuwerk Kirche

Wszystkie romańskie kościoły farne w mieście Goslar wzorowały się na modelu katedry. Szczególnie widoczne jest to w kościele klasztoru benedyktynów Neuwerk, który po konsekracji w 1186 roku nie doznał poważnych zmian, zmian które by coś istotnie przekształciły. Wkrótce po rozpoczęciu budowy, delikatnie jednak przekształcono plan, aby osiągnąć kwadratowe pola przęseł co miało wpływ oczywiście na sklepienia, które wprowadzono w latach 1220-1230. Ogólnie rzecz biorąc, kościół ten to klasyczny przykład romańskiej bazyliki. Alternacja podpór nie jest wyraźnie widoczna – z racji tego, że jak w innych kościołach w mieście, zastosowano zamiast kolumn, wątle, słabsze filary. Kościół ten to trójnawowa bazylika, z transeptem, od wschodu zamknięta trzema apsydami. Fasadę zachodnią flankują dwie wieże. Na uwagę z wyposażenia świątyni zwrócić należy uwagę na malowidła w chórze, kamienną dekorację empory na której znajdują się organy oraz nagrobek pary fundatorów, małżeństwa Volkmara i Heleny von Wildenstein. Nagrobek ten jest prawdopodobnie kopią romańskiego poprzednika, pochodzącą z XV wieku.

St. Georg Kloster

Niewiele zachowało się informacji, dowodów mówiących o budowie założenia, badacze mają zatem ograniczone pole działań do porównania, analogii. Istnieją teksty pochodzące z XVII i XVIII wieku, oraz późniejsze akta, lecz w nich dane są niepewne. Klasztor założył Konrad II, po koronacji w roku 1025 podczas objazdu po rzeszy. Jednak udokumentowane jest, iż ten FUNDATOR PRIMUS nie mógł zakończyć budowy. Przy pracach budowlanych obecny był znany nam budowniczy Bennon II jako caementari operis sollertissimum dispositorem (Zręczny/biegły w pracach budowniczych). Henryk IV jest wymieniany jako kontynuator prac którym również Bennon przewodniczył, jak i również Henryk V uznany został za dobroczyńcę klasztoru. Za panowania Henryka V, w roku 1128 został wzniesiony krużganek, oraz nastąpiła ponowna konsekracja założenia. Następnie niszczycielski pożar strawił kościół klasztorny w roku 1145. Proboszczem wówczas był Gerhard I, i to dzięki tej energicznej duchownej osobowości, kościół klasztoru powstał z ruin. Konflikt biskupa Hildesheim - Bertholda, z innymi miastami dolnej Saksonii, w tym miasta Goslar, sprowadził na omawiany klasztor kolejne poważne obrażenia w latach 1483-1486. Po zawarciu pokoju, klasztor odbudowano. Upadek klasztoru przyniósł zgiełk reformacji. Dnia 22 lipca 1527 roku, obywatele miasta podpalili leżący poza murami miejskimi klasztor, podobnie jak klasztor św. Piotra, kościół św. Jana oraz Grobu świętego. Wykopaliska

w latach 1963 – 1964, odsłoniły spod 1 metrowej warstwy ziemi fragmenty murów, jednak okazało się, iż spora ich część to nadmurowania XIX-wieczne – po pracach w 1875 roku. Wykopaliska z lat 60' XX wieku wyszczególniły części obiektu: oktagon, chór tzw. bazylikę oraz krążanek. Wykopaliska te ustaliły pewną historię budowy założenia: Fazy budowy przedstawiają nam dokładniej rysunki. I - Oryginalne fundamenty wcześniejszego kościoła znaleziono pod półtorametrową warstwą ziemi. II - Oktagonalna część była przesklepiona oraz posiadała półokrągłą apsydę od wschodu. III - Do oktagonu dostawiono chór, również od strony wschodniej. IV – ostatnim etapem była budowa krążanków. Literatura starsza zwraca uwagę na powiązanie, wzorowanie się na planie kaplicy pałacowej w Akwizgranie. Świadczyło by to o randze i aspiracji miasta Goslar a dokładniej władców tam panujących. Dzisiaj możemy oglądać obiekt w takim niestety stanie.

Marktkirche Cosmas und Damian

Obecny kościół farny – ecclesia forensis - pw. Św. Kosmy i Damiana zwraca na siebie uwagę swoją wielkością i specyfiką. Dwie nierówne sobie wieże kościoła górują nad miastem. Pierwsze wzmianki o tej świątyni pochodzą z 1151 roku. Jednakże wiadomo o jej początkach już w XI wieku. Ta wcześniejsza budowla była poświęcona św. Mikołajowi z Myry, i przyjęła formę trójnawowej, romańskiej bazyliki z transeptem. Kościół przysklepiony został w połowie XIII wieku. W latach 40 i 50, XIV wieku dobudowano nawy kolejne – powiększając ich ilość do pięciu, dostawiono także wieloboczny (polygonalen) chór w 1500 roku. Zakrystia przy północnej ścianie chóru wzniesiona została w 1535 roku. W 1589 miał miejsce pożar w którym uległa zniszczeniu północna wieża, odbudowana w 1593. Z wyposażenia wewnątrz warto zwrócić uwagę na witraże pochodzące z 1260 roku, przedstawiające legendę martyrium patronów kościoła – Kosmy i Damiana. Ambona wykonana w roku 1581 przez Hans'a Seek'a oraz Chrzcielnica mosiężna z roku 1573 autorstwa Magnusa Karsten'a a także pozostałości malowideł ściennych z około 1480 roku.

Na koniec chciałbym zachęcić, zareklamować bardzo przydatne źródło, szczególnie osobom które jeszcze takich źródeł wiedzy nie znają, prócz oczywiście literatury, także obcojęzycznej którą możemy dostać w naszym środowisku w bibliotekach miejscowych. Polecam skorzystać z die kunstdenkmale der provinzen Hannover oraz jakże bogatego materiału ilustracyjnego na stronie bildindex.de

Dziękuję za uwagę

http://www.raymond-faure.com/Goslar/Goslar_Museum/Goslar_Stadtmuseum_Dom.html

<https://archive.org/stream/pldiekunstdenkml02hann#page/n7/mode/2up>